

Zvonimir Osrečki

LJUBODRAG JANKOVIĆ - JALE, Slike

Galerija Narodnog muzeja, 23. 04 – 06. 2008.

Beogradski slikar Ljubodrag Janković Jale predstavio se kragujevačkoj likovnoj publici impresivnom izložbom slika koncipiranom kao izbor iz opusa, ali je trideset sjajnih radova iz karakterističnih perioda Jankovićevog stvaralaštva, predstavljalo, u stvari, svojevrsnu retrospektivu ovog autora. Po rečima samog stvaroca, inače dugogodišnjeg profesora na beogradskom Fakultetu primenjenih umetnosti, bila je to njegova najkompletnija i najkompleksnija samostalna izlagačka predstava a imao ih je u dosadašnjoj karijeri dvadeset osam (prva 1962.godine). Kragujevčani su umeli da prepoznaju i visoko vrednuju Jaletovo delo, što je potvrđeno činjenicom da je izložba, u veoma korektnoj organizaciji kustosa Muzeja Spomenke Kovačić Gužvić i saradnika, održana u sklopu obeležavanja jubileja grada i uvažena kao kulturni događaj godine u Kragujevcu. Jale se opredelio za trideset dela u kombinovanoj i tehnicu ulje na platno koja su nastala u periodu od 1945. godine („Autoportret“) do 2006. („Novo stanište“). Između ove dve međašnje slike, dela, umetnik je smestio radove iz različitih perioda koji su, opšta je ocena, veoma kompleksno reprezentovali najznačajnije stvaralačke faze ovog umetnika, počev od one kada je, na neki način, bio blizak Medijali, preko etape u toku koje je formirao originalni likovni izraz, do današnjice kada se potvrđuje doslednost autora u istrajavanju na jedinstvenoj likovnoj poetici. Ovom prilikom se pokazalo nešto čime je i sam autor, pored ostalih posmatrača, bio prijatno zatečen. Radilo se o tome da je zapažena izuzetna kompatibilnost Jankovićevih slika i prostora galerije kragujevačkog Muzeja. No, iznenađenje

je zamenilo razumevanje za takvu činjenicu, jer slike ovog autora, velike i raskošne, skulpturalne i monumentalne, upravo i zahtevaju prostran izlagački prostor, dok muzejski ambijent i kamerna atmosfera pogoduju i doprinose prezentovanju ovakvih dela.

I to je, između ostalog, doprinelo da se efektno i jasno predoče i istaknu osobenosti likovne poetike Ljubodraga Jankovića na kojoj istrajava više od pet decenija nemajući za nju ni preteču, niti primer za ugled. Delo ovog stvaroca je originalno, lepo, duboko i zrelo. Odnegovano je do osobenog rekli bismo „jaletovskog“ oblika koji, kod ovog stvaroca, prerasta u kult forme, prelazi u viši rang, u umetnički znak, u simbol, u sponu posredstvom koje autor realizuje najudaljeniji deo svoga dela – sloj ideja. Janković je jasno opredeljen za slikarstvo u kojem dominiraju vidljivi elementi fantastičkog, nadrealističkog i simboličkog. U potrazi za uzorom, stvaralac otkriva zavese praprizora i prascene, zaviruje u ambijent drevnog i u tim prostorima traga za uzemljenjem i stvaralačkim nadahnućem. I ne samo da traga, nego ih i pronalazi predočavajući nam zatim svoj imaginaran, nemoguć svet, rekonstruišući ga pred nama i poručujući da je u tim fantazmagoričnim krajolicima, u tim tajnovitim natprirodnim očiđenjima, u vrtovima sa divljim travama, na pojilu i mirnim vodama, u snu i pri osvit, za vreme obreda i traganja, pod suncem i u maglinama, na kupalištima, starim svetilištima i novim staništima, moguće sve što se može kreativno osmisliti i likovno uobličiti. Iz voda, bilja i tla pomalaju se onirični vrtlari, utopljenica, usamljeni jahač, borci, izbegli i lualice, parke, parovi, hestija, pastiri... No, zaumnost Jaletove slike, makoliko evidentna, ne dominira, nema prednost i ne favorizuje se nekritički na učtrb reflektivnog. Jale je, ipak, skloniji misaonom nego čulnom. Slika je kod njega, prvenstveno, delo oka i uma. Autor je mislilac, zagledan u vreme i prostor, oštar posmatrač i pronicljiv analitičar, uvek na tragu psihološke dimenzije svojih likova. Jaletova slika je, pokazala je to i kragujevačka izložba, transponovana, osmišljena istina. Iako predstavljajući, ona nam ne prikazuje ono što je sva-

kodnevno vidljivo, već čini umetnikovu poruku, njegovu istinu – vidljivom. Vratimo li se u prošlost, u doba Jaletovog dečastva, doznaćemo da je on, još tada, pokazivao izrazitu sklonost za vajanje. Vajarskom delu ostao je veran do današnjih dana s tim što je, proširivši interesovanje i na slikarstvo, skulpturu, iz realnog trodimenzionalnog prostora kojem ona, po prirodi, pripada, inkorporirao u dvodimenzionalni iluzivni prizor slike a da pritom nije narušio ni vajarsko, ni slikarsko. „Prenevši“, dakle, skulpturu na platno, Jale je zasnovao osobenu likovnu poetiku kojoj, čini se, najviše odgovara odrednica „skulpturalno slikarstvo“. Tema tog slikarstva je čovek u svom totalitetu, čovek kao središte sveta i krajnja svrha njegovog razvitka. Ovo apocentrično shvatanje, temelj je na kojem počiva celokupno Jaletovo likovno stvaralaštvo.

Opredivši se za skulpturalnu sliku i spomeničke oblike, Jale je, sam sebi, nužno ispostavio zadatak da predstavi trajnost, opštost i zakonomernost ljudskog tela kroz preplitanje individualnog i supstancijalnog i uz potpuno pretapanje, sažimanje i ugradnju unutrašnjosti i spoljašnjosti forme, jedne u drugu. Ali, „telesni izraz“, fizičko očovečenje, nije ono jedino što nas zadržava kod Jaletovih slika, nije samo ta spoljašnjost privlačna, iako je na slici neposredno data. Čoveka, za razliku od ostalih živih bića, odlikuje i naličje telesnosti. I duh ima svoju telesnost. Otuda celinu figure, pa i smisao celine dela, Jale postiže oslanjajući se, upravo, na „duhovnu sadržinu“, na unutrašnjost telesnog, koju neposredno daje pomoću telesnog lika i njegovog izraza. Jaletova se umetnička osobenost ogleda, između ostalog, i u svesnom uvođenju odstupanja od klasične likovne forme. Deformacije su, naime, za ovog stvaraooca uslov za ispoljavanje određenih estetskih vrednosti. To postiže tako što različite prirodne forme, preuzete iz okruženja stilizuje i preuređuje oduzimajući im i pridajući nove oblike, zaodnjujući ih različitim estetski vrednim kvalitetima i sveukupno povezujući u harmonično umetničko jedinstvo. Naravno, to nije samo formalno jedinstvo svakog islikanog predmeta, već zajedništvo kvaliteta koje ima svoju hijerarhiju. Nadređeni predmet je ljudsko ili, još određenije, žensko telo. Ono dominira na slici. A cilj stvaraočevog modifikovanja nije u nastavljanju ili dogradnji već evidentne međusobne srodnosti telesnih komponenti, kako je to prirodom dato, već dostizanje nekog po karakteristikama drugačijeg specifikuma koji omogućava međusobno slaganje u celinu jednog posebnog kvaliteta, u saglasje koje daje dominantno, osobeno, jedinstveno - jaletovsko obeležje datom telu.

Deformacija odnosno disharmonija na telesima koje Jale slika, izričit je rezultat stvaraočeve volje, intencija slikara, njegova umetnička i estetska dimenzija - bit komponovanja Jankovićevog likovnog iskaza i estetski parametar od suštinskog značaja za percepciju njegove slike.

Potencirajući upravo ovo „neslaganje“, Jale je otkrio put koji ga je doveo do naročite estetske lepote, do umetničkih vrednosti zbog kojih je „neslaganje“ i ukomponovao u sliku. To je bio specifičan autorov način da dospe do čistih oblika, do kolosa, do ogoljene ljudske figure, metafizične, entelehične, samosvršishodne... Jaletova forma je ovalno, ne vitko, ne ni amorfno, već nezgrapno, teško, reklo bi se - muškobanjasto žensko. U pitanju su, najčešće, snažne i temeljne ženke, pasivne i nezainteresovane, dosto-

janstvene u svojoj neaktivnosti. Lišene veštačkog sjaja, melodramatičnog dekora, teatralnosti i otmenosti one zrače mermernim mirom i odišu stenovitom hladnoćom. Nije to mir uglađene i ravnodušne lepote, već tišina nastanjena i obuzeta pritajenim slutnjama. Ovi oblici su veoma stabilni, njihova forma je spomenička, kiparska, veličanstvena i monumentalna. Nisu dekorativni, već su velikolepni, autoritativni i autentični. Karakteriše ih znatnost i svojstva onoga što se ne može zaboraviti: telesnost tela, stamenost, uspravnost i čvrstina. Zrače titanstvom u svojoj beskonačnoj nepokretnosti, mirnoći, vanvremenosti i uzvišenosti. Ova ženska bića dovoljna su sama sebi. Nezavisna su, mirna i spokojna. Nikakav dodir sa spoljnim svetom ne može da pomuti njihovu usamljenost. Posmatrajući ih kao telesne senzacije, osećamo ukočenu zapanjujuću golemost površina, zazir, strahopoštovanje i beskrajnu trajnost u vremenu i prostoru.

Jale ne slika strasne žene. One ne personifikuju erotsko i ne slave telesnu ljubav. Njihova nagota nije usmerena ka buđenju čulnog, u njoj nema telesne naslade, nije prethodnica nagonskog, već simboliše težnju za razmnožavanjem, za reprodukcijom, usmerena je ka produženju i uvećanju života, ka rasprostiranju i stvaranju novih oblika. Ove ženke se pripremaju ili su već spremne za takvu misiju. Prenaglašeni središnji delovi tela upućuju na to - zaobljene zabrekle grudi, jedra i stamena bedra, raskrupnjali kukovi, predeo stomaka - svijaju krilo, tajnoviti osenčani predeo ženskog tela u kojem se začinje i iz koga se pomalja život. Ima li od ženskog krilo boljeg i sigurnijeg mesta za nerođene? Život se rađa, ljulja i čuva u krilu. Ta misija povezuje ova bića i ona snevaju o odvajanju od spoljašnjeg sveta, i povratku u „predsvetsko stanje“, u tople, vlažne, mirne i mračne damare majčine nutrine. Ambijent u kojem bivstvuju, najčešće je deo tla obrastao rastinjem, uobručen stenjem, natopljen vodom a zakriljen nebeskim svodom. To nije stvaran fizis, već irealna, fantastična i simbolična imaginarna scena, arhetipski prostor, neka zaštićena i stabilna sredina najbliža prirodnom stanju u kojem su na snazi posebni zakoni a kateksični žitelji su, u duhovnom i telesnom pogledu, jednaki i imaju ista prava na sve. U ambijentu u kojem se neprestano održava arhaično stanje neograničene vladavine načela neke vrste blaženstva, telurni oblici stoje, sede ili leže zakovani, ukorenjeni i rasprostrti po tlu ili uronjeni u vodu, kao simboli večne stopljenosti sa Geom, neograničenog narcizma i svemoći. U onome što Janković slika ogleda se dosledan metod, poštovanje forme i kompozicije, razuman red i nikada lirična dopadljivost. To se veoma dobro moglo uočiti na izabranim slikama koje je predstavio Kragujevcanima u Narodnom muzeju. Jale je odnegovao jedinstven slobodan likovni izraz koji njegovo umetničko delo udaljava od tradicionalnih vrednosti ovdašnje likovne scene. Njegova istrajnost na „istom slikarstvu“ i „jednoj slici“, može se nazvati svojevrsnom stvaralačkom vitalnošću i samozavetnošću koje nose elemente fanatičnosti.

Konstituišući svoj specifikum, on je odnegovao sopstveni stil i delo koje je dalje samo sobom delalo. Otuda je Jaletova umetnost i dalje otvoreno delo, delo bez definitivne poruke, bez nužnog i predvidljivog svršetka a sa brojnim još otvorenim i neispisanim stranicama i u smislu njegove dalje idejno-tematske diversifikacije, ali i u mogućnostima raznovrsnog i raznolikog tumačenja.